

UOT 338.43

Nailə İdris qızı SULTANOVA
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC), baş müəllim

KƏND TƏSƏRRÜFATINDA İQTİSADI MARAQ VƏ MƏNAFELƏRİN TƏMİNATI: TƏHLİL VƏ NƏTİCƏLƏR

Xülasə

İstənilən sahədə fəaliyyət özünəməxsus maraq və mənafeələrə söykənir. Bu, kənd təsərrüfatı üçün də istisna deyil. İqtisadiyyatın bu sahəsində iqtisadi maraqlar digər sahələr, dövlət və istehlakçılarla qarşılıqlı münasibətlərdə özünü büruzə verir. Burada tələbat, keyfiyyət, resursların və məhsulların qiymət nisbətləri baxımından ekvivalent mübadilə məsələsi ön plana çıxır.

Təqdim olunan məqalədə müxtəlif iqtisadi tənzimləmə alətlərindən istifadə etməklə aqrar istehsalçıların maraqlarının təmin edilməsi mexanizmi əsaslandırılmışdır.

Açar sözlər: iqtisadi mənafe, nübadilə, gəlir, qiymət, istehsal, rəqabət, xərclər, iqtisadi artım, tələbat.

Giriş

İqtisadi mənafeələr, onların koordinasiyası və təmin olunması mexanizmi müxtəlif inzibati sistemlərdə və idarəetmə metodlarında fərqli xarakter ala bilər. Bu baxımdan qeyd etməliyik ki, müstəqillik illerinin başlanğıcında respublikamızda bazar iqtisadi münasibətlərinə keçid, aqrar-sənaye siseminin yenidən qurulması üçün ilk növbədə yeni təsərrüfat formalarının təşkilini və onlar arasındakı iqtisadi əlaqələri tənzimləyən hüquqi bazanın yaradılması zəruri idi.

Aqrar sferada müəssisədaxili və müəssisələrarası istehsal - iqtisadi əlaqələr bütövlükdə sistemin və həmçinin ona daxil olan müəssisələrin maddi maraqlarının təmin olunmasına xidmət etməlidir. Buna nail olunması şəraitində həmin əlaqələr milli məqsədlərin reallaşdırılması vasitələrindən birinə çevrilə bilər. Göstərilən vəzifənin reallaşdırılması müəssisələr arasında bağlanan müqavilələrin növü, sayı, müqavilə öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi vaxtı, müqavilənin bağlanması və yerinə yetirilməsində baş verən iddia və tələblərin xarakteri barədə dəqiq informasiyaya söykənir. Bundan əlavə, tərəflər arasındakı mövcud müqavilə münasibətlərində hüquq pozuntuları yaradan səbəblər aşkar olunmalı və müvafiq tədbirlər görülməlidir. Təsərrüfatlararası müqavilə münasibətlərinin təşkilində və təkmilləşdirilməsində müxtəlif formada fəaliyyət göstərən aqrar birliklərin əhəmiyyətli rolu vardır. Belə birliklər geniş idarəetmə və nəzarət funksiyasına malik olmalıdır.

İqtisadi maraq və mənafeələrin təmin olunmasının zəruri-ilkən şərtləri

Əvvəldə qeyd olunan müddəalara söykənərək müstəqillik dövrünün başlanğıcından etibarən milli aqrar sferada qarşılıqlı fəaliyyət göstərən təsərrüfat subyektlərinin maraq və mənafeələrinin təmin olunması sahəsində vəziyyəti qiymətləndirmək olar. İlk növbədə nəzərə alınmalıdır ki, qeyd olunan dövrdə istər ölkələrarası və istərsə də ölkə daxilində müəssisələrarası əlaqələrin sürətlə zəifləməsi nəticəsində istehsalçılar çox böyük itkilərə məruz qaldılar. Kolxoz və sovxoz təsərrüfatlarının bazasında xüsusi mülkiyyətin formalaşdırılması istiqamətində aparılan işlərin idarə olunmaması, onlara nəzarət edilməməsi son nəticənin də uğursuzluğuna səbəb oldu. İlk baxışdan belə görünürdü ki, sanki məqsəd yeni, müasir təsərrüfat sisteminin yaradılması deyil, köhnə təsərrüfat sisteminin qısa müddətdə dağıdılmasıdır. Beləliklə, təsərrüfat əlaqələrinin itirilməsi aqrar istehsal sferasında qiymətlərin yüksək sürətlə artım dinamikasında özünü büruzə verməyə başladı. Bu prosesin gedişində və sonrakı dövrdə kənd təsərrüfatı istehsalçıları, istehlakçılar və dövlətin iqtisadi mənafeələrinin pozulması meyilləri güclənməyə başladı. Belə ki, istehsalın azalması ilə paralel olaraq qiymətlərin davamlı bahalaşması inflyasiyanın baş verməsinə şərait

yaratdı. Bu dövrün iqtisadi siyasətində başlıca yanlış yanaşma qiymətlərin bazarın öhdəsinə buraxılması oldu. Nəticədə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalı və emalının tam şəkildə iqtisadi maraqları təmin etməməsi öz təsdiqini tapdı.

Ulu öndər H.Əliyev tərəfindən aparılan sosial-iqtisadi siyasətin nəticəsində aqrar sahənin inkişafına iqtisadi baxışlar, iqtisadiyyatın bu bölməsində maraq və mənafeclərin təmin olunmasına baxışlar dəyişdi. Qısa müddət ərzində aparılan islahatlar kənd təsərrüfatında ciddi irəliləyişlərə səbəb oldu. Hazırda ölkə rəhbərliyi tərəfindən regionların və qeyri-neft sektorunun inkişafı istiqamətində aparılan məqsədyönlü siyasət nəticəsində istehsalçıların yüksələn gəlirlərlə, istehlakçıların isə yüksək keyfiyyətli məhsullarla təminatı artmağa başladı. Bununla yanaşı dövlət büdcəsinə ödənişlərin məbləğində yüksəlişlər baş verdi. Lakin qeyd olunan fikirlər kənd təsərrüfatında maraq və mənafeclərin tam təminatına əsas vermir. Bunun başlıca səbəblərindən biri kənd təsərrüfatı məhsullarının və maddi-texniki resursların qiymətlərinin səviyyə və dinamikası arasında kəskin fərqlərin olmasından, eləcə də bu fərqlərin tənzimlənməsinə edilən cəhdlərin zəifliyindən ibarətdir.

Kənd təsərrüfatının milli iqtisadiyyatın sənayedən sonra ikinci böyük sahəsi olması onun inkişafı ilə bağlı məsələlərin geniş elmi araşdırmaların predmetinə çevrilməsini şərtləndirmişdir. Bu sahənin spesifik problemlərinin müxtəlif aspektləri respublikamızın bir çox tanınmış alimləri, o cümlədən X.H.Kazımlı, Ə.Ç. Verdiyev, İ.Ş.Qarayev, İ.H.İbrahimov, S.V.Salahov, E.A.Quliyev, E.R.İbrahimov, B.X.Ataşov, İ.H.Aliyev, V.H.Abbasov, H.A.Xəlilov, R.Ə.Balayev, M.A.İbrahimov və başqaları tərəfindən dərindən araşdırılmışdır. Bununla yanaşı qeyd etmək olar ki, aparılan tədqiqatlarda aqrar sahədə iqtisadi mənafeclərin təmin olunması problemi əsasən ümumi təşkilati-iqtisadi mexanizmlər aspektindən araşdırılmışdır.

Hər bir təsərrüfat subyektinin özünəməxsus iqtisadi maraq və mənafecləri vardır. Onların təmin olunmaması cəmiyyətdə qarşılıqlı iqtisadi münasibətlərdə olan tərəflər arasında ziddiyyətlər yaradır. Təsərrüfat subyektlərinin iqtisadi maraqları qarşılıqlı sosial-iqtisadi münasibətlərin özünü real şəkildə büruzə verməsi forması kimi çıxış edir. Cəmiyyətdə istehsal münasibətləri konkret reallıq olaraq iqtisadi maraqlar kimi təşkilatı cəhətdən ifadə oluna bilər. Öz növbəsində istehsal münasibətləri iqtisadi maraqlar formasında reallaşır. İqtisadi maraqların tədqiqinin özünəməxsus tarixi vardır. Onun mahiyyətinin araşdırılmasında iki dövrü və ardıcıl olaraq iki yanaşmanı ayırmaq olar.

1970-1975-ci illəri əhatə edən birinci dövrdə iqtisadi maraq iqtisadi tələbatla eyniləşdirilirdi. Bu yanaşmanın əsas arqumenti ondan ibarət idi ki, son nəticədə bütün istehsal prosesi və onun əlaqələri bu və ya digər iqtisadi tələbatların təmin edilməsi məqsədini qarşıya qoyur.

İqtisadi marağın mahiyyətinin müəyyən olunmasına 1976-1986-cı illərdə yaranan ikinci yanaşma daha perspektivlidir. Bu yanaşmaya görə iqtisadi maraq "subyektin özünü təsdiqini və inkişafını təmin edən əlaqə və münasibətlərin zəruriliyini müəyyən edən iqtisadi fayda, səmərədir".

Real gerçəkliyin təsdiqi kimi qeyd olunmalıdır ki, iqtisadi maraq təkrar istehsal prosesinin iqtisadi tələbatlar sisteminin təmin edilməsi üzrə əsas agentləri arasında münasibətləri ifadə edən iqtisadi kateqoriyadır. Bu halda maraq anlayışı ayrıca maddi tələbatlar deyil, təsərrüfat subyektlərinin tələbatları ilə digər subyektlərlə onların qarşılıqlı fəaliyyətində tələbatları sisteminin məcmusu kimi baxmağa imkan verir.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, iqtisadi maraqla bərabər iqtisadi mənafeclərin də təmin olunması məsələsi də hər bir təsərrüfat subyekti üçün əhəmiyyətlidir. İqtisadi mənafeclər daha çox mülkiyyətin reallaşdırılması ilə bağlı olan kateqoriyadır. İnsanların iqtisadi fəaliyyəti bilavasitə onların mənafecləri ilə əlaqədardır. Belə ki, onlar bu fəaliyyətə müəyyən məqsədlərlə başlayırlar. Həmin məqsədlər ailənin yaşayışını təmin etmək, varidatı artırmaq, ictimai borcun yerinə yetirilməsi və s. ola bilər.

Cəmiyyətin inkişafında iqtisadi mənafeclərin rolu barədə fikirlərini bölüşməklə A.Smit qeyd edir ki, insanlar öz mənafeclərini güdməklə cəmiyyətin inkişafına da əlverişli şərait yaradırlar. Alman filosofu Hegel belə hesab edir ki, mənafeclər xalqların həyatını hərəkətə gətirir. Öz növbəsində F.Engels də iqtisadi mənafeclə məsələsinə toxunmaqla "hər bir cəmiyyətin iqtisadi muna-

sibətləri hər şeydən əvvəl mənafeclə kimi təzahür olunur" qənaətinə gəlmişdir.

İnsanların təfəkkür tərzinə ciddi təsir göstərən mənafeclə onların davranışının hətəkətverici qüvvəsidir. Cəmiyyətin inkişafı ilə əlaqədar olaraq hər bir ictimai quruluşda millətin özünün ictimai mənafecləri vardır. K.Marks yazırdı ki, adamlar nəyin uğrunda mübarizə aparırlarsa aparırlar, bu onların mənafecləri ilə bağlıdır. Mənafeclə insanların istehsal fəaliyyətindəki arzu və istəklərinə də öz təsirini göstərir [28, səh. 38].

Mənafeclər nəzəri cəhətdən mülkiyyətin növündən asılı olaraq fərdi (şəxsi), qrup və ümumi (dövlət) mənafeclər şəklində öyrənilir. Onların təzahür formalarını isə adətən aşağıdakı kimi təsnifləşdirirlər:

- Müxtəlif sosial qrupların (mülkiyyətçilərin, varlıların və yoxsulların, şəhər və kənd əhalisinin və s.) mənafecləri;

- Yerli və regional (milli və beynəlxalq, cari və perspektiv və s.) iqtisadi mənafeclər.

Mənafeclərin göstərilən formaları arasında sıx qarşılıqlı əlaqə vardır və onların düzgün koordinasiyası cəmiyyət və təsərrüfat subyektləri üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Onlar arasında xüsusi yer tutan fərdi mənafeclərin ödənilməsi qrup və ümumi mənafeclərin də daha dolğun şəkildə ödənilməsinə zəmin yaradır. Ardıcıl olaraq, qrup mənafeclərinin də fərdi və ümumi mənafeclər arasında vasitəçi rolunu oynamasını, eyni zamanda ümumi mənafeclərin təmin olunmasına əlverişli şərait yaratmasını qeyd etmək olar. Bununla yanaşı bözən ümumi mənafeclərə üstünlük verilməklə fərdi və qrup mənafeclər arxa plana keçirilir [5, s. 38].

Təsərrüfat subyektlərinin hər birinin iqtisadi tələbatlar sisteminin inkişafı öz növbəsində iqtisadi maraqların təkrar istehsalı üçün şərait yaradır. Cəmiyyətin və təsərrüfat subyektlərinin maraqları sisteminin təkrar istehsalındakı sabitlik iqtisadi tələbatların təmin olunmasını, onların genişlənməsini və yenilənməsini təmin edir.

İqtisadi artım sürətinin azalması, istehsal olunan məhsulun keyfiyyətinin aşağı düşməsi, iqtisadi tələbatlar sisteminin təmin olunması şəraitini pisləşdirməklə iqtisadi maraqlar sisteminə də mənfi təsir edir. Beləliklə, iqtisadi tələbatlar sistemi cəmiyyətdə iqtisadi maraqların reallaşdırılması nəticəsində yaranan münasibətlərin maddi obyektinə çevrilir.

Kənd təsərrüfatında iqtisadi mənafeclərin təmin olunmasının statistik təhlili

Müasir istehsal və iqtisadi münasibətlər, mənafeclərin təmin olunması və koordinasiyası əsasən təsərrüfatçılıq subyektlərinin rəqabətqabiliyyətliliyindən asılıdır. Xüsusən, kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsullarına olan artan tələblər, istehlak bazarlarında rəqabətin artması bu məsələni daha da aktualaşdırır. Bu baxımdan müasir aqrar siyasətin üç əsas hədəfini ayırmaq olar:

- fermerlərin gəlirlərinin təmin edilməsi;

- kənd ərəzilərinin inkişafı;

- səmərəli aqro-ekoloji siyasət.

Fermerlərin gəlirlərinin təmin edilməsi bir qayda olaraq onların itki və zərərlərinin kompensasiya olunması, gəlirlərinin sabitliyinin, minimum gəlirlərinin, ümumiyyətlə, fermer təsərrüfatlarının uzunmüddətli dayanıqlılığının təmin edilməsi tədbirlərindən ibarətdir.

Kənd ərəzilərinin inkişafı proqramı çərçivəsində effektivliyi təmin etmək məqsədilə yerlərdə fəaliyyət qrupları yaradılır və hər bir zona üzrə planlar tərtib olunur. Proqramın hədəfi innovativ, inteqrasiya olunmuş və iştirakçılığı təmin edən ərzaq inkişaf strategiyalarından istifadə etməklə kənd ərəzilərinə iqtisadi aktivliyi təmin etməkdir.

Aqro-ekoloji siyasət üzrə proqramların hədəflərinə əlverişsiz coğrafi ərəzilərdə fermerlərin istehsal etdiyi məhsullar üzrə kompensasiyaların verilməsi, ətraf mühitin və resursların qorunması kimi məsələlər daxildir.

Aqrar siyasətin qeyd olunan hədəflərinə çatmaq üçün dünyanın aparıcı ölkələrində kənd təsərrüfatına üç dəstək kanalından - istehsalçılara və istehlakçılara dəstək mexanizmindən, həmçinin ümumi xidmətlər dəstəyindən istifadə olunur. Öz növbəsində istehsalçılara dəstəyin reallaşdırılması üçün bir sıra dəstək alkanallarından istifadə təcrübəsinin olması qeyd edilə bilər.

Birincisi, bazar qiymətlərinə dəstək və ya minimum qiymət dəstəyi. Bu altkanal yerli bazar qiymətləri ilə kənd təsərrüfatı məhsullarının xarici bazar qiymətləri arasında olan fərqlərlə bağlı transfertləri əhatə edir.

İkincisi, xərclərə görə ödənişlər - istehsalçılara onların xərclərinə görə verilən transfertləri əhatə edir. Bu zaman təsbit olunmuş kapital ödəmələrindən (təsərrüfatlarda tikinti, avadanlıq təchizatı, irriqasiya və s.), fermerlər üçün xidmət (maliyyə-mühasibat, texniki, kommertiya, fitosanitar və s.) sxemlərindən istifadə oluna bilər.

Ümumiyyətlə, kənd təsərrüfatında iqtisadi mənaflərin təmin olunması məsələsi istehsalçılar, emal müəssisələri, təchizatçılar, dövlət və istehlakçılar arasında qarşılıqlı münasibətlərdə özünü büruzə verir. Beynəlxalq metodologiyaya görə aqrar siyasətin uğurla reallaşdırılması zamanı "qalib" və "uduzan" tərəflər təyin edilməli, istehsalçılara vəziyyətdən çıxış yollarını müəyyən etmək üçün imkan yaratmaq lazımdır. Bu da göstərilən subyektlər arasında mübadilənin ekvivalentliyi və səmərəliliyi problemini ön plana çıxarır.

Qeyd oluna bilər ki, XX əsrin 90-cı illərinin əvvəllərində ölkəmizdə aparılan qiymətlərin liberallaşdırılması kənd təsərrüfatına mənfi təsir göstərmiş, kənd və şəhər arasında ekvivalent mübadilə münasibətlərini pozmaqla istehsalçıların, həmçinin emal müəssisələrinin mənafeyinə ciddi zərər vurmuşdur.

Aparılan araşdırmalardan məlum olur ki, "ekvivalent mübadilə" anlayışının məzmunu barədə iqtisadçılar arasında hələ də fikir müxtəlifliyi mövcuddur. Bu da elmi mənbələrdə onun məzmununun aşağıdakı şəkildə fərqli açıqlamalarının özünə yer almasından irəli gəlir:

1. Bərabər ölçülü dəyərlərə və ya ictimai-zəruri əmək xərclərinə uyğun mübadilə;
2. Məhsulların mübadiləsindən irəli gələn təkrar istehsal şəraiti;
3. Dəyər, yaxud əmtəədə maddiləşmiş əmək xərcləri üzrə mübadilə və s. [3, s. 72].

Müəyyən edilmiş metodologiya nöqtəyi-nəzərindən makroiqtisadi səviyyədə sahələrarası mübadilənin ekvivalentliyinin təmin edilməsi üzrə mübahisələr yeni xarakter alır. Bu məsələnin həllinə son dövrlərə qədər yalnız qiymət amili baxımından deyil, həm də mübadilənin ekvivalentliyinin təmin olunmasının ümumi və çoxşaxəli aspektlərindən yanaşılmalıdır. Kənd təsərrüfatı və sənaye arasında ekvivalent münasibətlərin tənzimlənməsinə yalnız qiymətlər vasitəsilə deyil, həm də maliyyə-kredit mexanizmindən istifadə olunmaqla təmin edilir.

Cədvəl 1.

Kənd təsərrüfatı müəssisələrinin əsas iqtisadi göstəriciləri

Göstəricilərin adı	2010	2015	2016	2017	2018
Müəssisələrin ümumi sayı, vahid	2043	1659	1592	1608	1641
Gəlirlə işləyən müəssisələr, vahid	1869	1530	1488	1512	1560
Zərərli işləyən müəssisələr, vahid.	174	129	104	96	81
Mənfəətin məbləği, min manat	32385	53275	92289	83721	116505
Zərərin məbləği, min manat	4728	13512	17043	20906	19588
Xalis mənfəət, min manat	27658	39763	75246	62815	96917
Satışdan əldə edilən gəlir, min manat	188635	391801	441506	504032	558807
Ümumi gəlir (faktiki qiymətlərlə), min manat	71604	84990	119130	115025	163990
Təsərrüfatda çalışan işçilərin orta illik sayı, min nəfər	17,0	15,3	15,0	17,0	18,0
Onlara hesablanmış əməkhaqqı fondu, min manat	28076	37071	35970	42795	54978

Cədvəldən göründüyü kimi, kənd təsərrüfatı müəssisələrinin sayı 2010 və 2015-ci illərlə müqayisədə 2018-ci ildə uyğun olaraq 402 və 18 vahid azalmışdır. Bununla yanaşı, zərərli işləyən müəssisələrin sayı ilbəil azalmaqla davam etmişdir. Lakin müəssisələrin üzvləşdikləri zərərin məbləği davamlı şəkildə artmaqda davam etmiş və 2017-ci ildə özünün pik nöqtəsinə (20906 min manat) çatmışdır. Eyni zamanda bir müəssisəyə düşən zərərin məbləği 2018-ci ildə 2010-cu ilə müqayisədə 5,2 dəfə, 2015-ci ilə müqayisədə isə 1,5 dəfə artmışdır. Bu, ondan irəli gəlir ki, hazırda respublikamızın kənd təsərrüfatı istehsalçıları öz əməyinin nəticələrini reallaşdırmaqda çətinliklərlə üzləşirlər. Belə ki, onların bazarlara çıxış imkanları məhduddur, bazar qiymətləri normal rentabelliği təmin etmir ya da "işbazlar"ın əsassız təzyiqlərindən əziyyət çəkirlər.

Əldə olunan nəticələrə istinad etməklə iqtisadi mənafe probleminin həllində əsaslı dönüş yarıda biləcəkdir mexanizmin yaradılması üçün tədarük qiymətlərinin və resursların buraxılış qiymətlərinin əsaslandırılmasında kənd təsərrüfatı və sənaye müəssisələrinin xərclərinin monitorinqinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Bununla paralel olaraq, aqrar istehsalın rentabelliğinin təmin olunması, bazarın kənd təsərrüfatı məhsulları, xammal və ərzaqla təchiz edilməsi məqsədilə kənd təsərrüfatı və iqtisadiyyatın digər sahələrinin məhsullarının qiymət nisbətlərinin optimallaşdırılmasına yönəldilən tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Aqrar istehsalçıların, xüsusilə, kiçik sahibkarların son istehlakçılara birbaşa çıxış imkanlarını artırmaq üçün kənd təsərrüfatı yarmarkalarının təşkili nümunəsi əsasında böyük ərazini əhatə edən aqrar satış köşkləri şəbəkəsinin yaradılması da məqsəduyğun olar.

ƏDƏBİYYAT

1. "Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 29 dekabr 2012.
2. Azərbaycanda kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalına və emalına dair Strateji Yol Xəritəsi. Bakı, 06 dekabr 2016.
3. Abbasov V.H. Aqrar sahədə iqtisadi tənzimləmənin aktual problemləri. Bakı, 2012.
4. Aqrar sahənin dayanıqlı inkişaf problemləri/ S.V.Salahovun, R.Ə.Balayevin, N.V.Əlibəyovun redaktəsi ilə. Bakı, 2012.
5. Kazımov X.H. Aqrar-sənaye birlikləri və təsərrüfatlarının mənafe birliyi, Bakı, 1980.
6. Mustafayev K. İslahat:mənafe və ədalət. Monoqrafiya. "İqtisad Universiteti", Bakı, 2003.

*Наиля Идрис кызы Султанова
Азербайджанский Государственный Экономический
Университет (UNEC), старший преподаватель*

Обеспечение экономических интересов и мотивов в сельском хозяйстве: анализ и результаты

Резюме

Деятельность в любой сфере основана на особых интересах и мотивах. Это не является исключением и для сельского хозяйства. Экономические интересы в этой отрасли экономики проявляются во взаимных отношениях с другими сферами, государством и потребителями. Здесь, с точки зрения спроса, качества, ценовых соотношений ресурсов и продукции проблема эквивалентности обмена выходит на первый план.

В представленной статье обоснован механизм обеспечения интересов аграрных производителей с использованием различных инструментов экономического регулирования.

Ключевые слова: экономический интерес, обмен, доход, цена, конкуренция, расходы, экономический рост, потребность.

Naila Idris Sultanova
Azerbaijan State Economic University (UNEC),
senior lecturer

Provision of economic interests and motives in agriculture: analysis and results

Summary

The activities in any field are based on their own particular interests and motives. This is no exception for agriculture. Economic interests in the area of the economy are manifested in other areas, with government and consumers. The issue of equivalent exchange in terms of demand, quality, resources and price rations of products comes to the fore.

In the presented article the mechanism of ensuring the interests of agrarian producers using various economic adjustment tools is justified.

Key words: economic interest, exchange, income, price, competition, expenses, economic growth, demand.